

Alexandra OSOBA

Particularități estetice, tehnologice și constructive ale primelor cărți pentru copii îngrijite de Editura de Stat a Moldovei

Rezumat

Particularități estetice, tehnologice și constructive ale primelor cărți pentru copii îngrijite de Editura de Stat a Moldovei

În articol sunt analizate primele ediții de carte pentru copii îngrijite de Editura de Stat a Moldovei. Cărțile menționate sunt caracterizate preponderent printr-un format redus, volum mic de cea mai simplă construcție a blocului (1 – 2 fascicule adunate prin intercalare și fixate în copertă cu agrafe), coperta fiind din hârtie sau carton subțire. Cartea pentru copii, tipărită în perioada nominalizată, se caracterizează printr-un număr limitat de ilustrații. Interiorul cărții, de regulă, este monocrom, decorat fiind cu ilustrații în care se utilizează în calitate de mijloc de expresie plastică linia (preponderent) sau imagini în semitonuri. În unele ediții sunt utilizate inițialele tratate decorativ. Acest fapt este condiționat, după părerea noastră, de starea tehnică a industriei poligrafice din acele timpuri și de complexitatea tehnologică de combinare în pagină a ilustrațiilor cu textul (tipar înalt). Reieșind din acestea, ilustrațiile sunt machetate fie pe planșe aparte, fie pe aceeași coală de tipar, însă pe pagini separate. Din aspect tehnologic, edițiile analizate sunt realizate prin câteva modalități: reproducerea monocromă se efectuează prin intermediul clișeelelor liniare (preponderent) sau rasterizate; reproducerea policromă – exclusiv cu clișee liniare fără suprapunerea culorilor.

Pe parcursul primilor ani de după cel de-al Doilea Război Mondial, realizarea tehnologică și artistică a cărților pentru copii păstrează aceleași principii.

Cuvinte-cheie: carte, ilustrații, clișeu, cromatica, plastica, machetare.

Summary

Aesthetical, technological and structural features of the first books for children printed by the State Publishing House of Moldova

This article analyses the first editions of books for children printed by the State Publishing House of Moldova. The mentioned books are characterized mainly by a small format, low volume of the simplest structure of the block (1-2 fascicles gathered by intercalation and fixed with staples). The cover was made of paper or thin cardboard. The books published in the mentioned period are characterized by a limited number of illustrations. The inside of the book is usually monochrome, decorated with illustrations, which predominantly use the line or halftone images as visual expressive means. In some cases, decorative initials are used. In our opinion, this was due to the technical state of the printing industry at that time and the technological complexity of combining illustrations with text on the same page (letterpress). Considering this, illustrations are laid out either on separate printed sheets or on the same sheet with the text, but on separate pages. The analysed editions were made in several ways from the technical standpoint: monochrome reproduction is performed through linear (preponderantly) or rasterized clichés; polychromatic reproduction – only with linear clichés without overlapping colours.

During the first years after World War II, the technological and artistic aspects of books for children retain the same principles.

Key words: book, illustrations, clichés, chromatics, plasticity, layout.

Chiar și dacă la timpul fondării și în perioada primelor decenii de activitate a Editurii de Stat din Moldova¹ au văzut lumina tiparului multiple ediții traduse în limba moldovenească a operelor scriitorilor ruși, ucraineni, englezi, americani, cartea pentru copii nu s-a bucurat de un interes sporit din partea editorilor. Putem afirma acest lucru, analizând numărul limitat al edițiilor care s-au păstrat în Arhiva Camerei Naționale a Cărții din Moldova (lista de titluri – în tabel). Totuși, cartea pentru copii editată în această perioadă de început prezintă un mare interes din mai multe puncte de vedere. Scopul acestui articol este de a scoate la iveală principalele particularități estetice, tehnologice și constructive ale acestor ediții.

Edițiile menționate sunt caracterizate preponderent de format redus (60×90/16, 60×84/16, 70×90/16), volum mic (8 – 16 – 32 pagini), de cea mai simplă construcție a cărții (1-2 fascicule adunate prin intercalare și fixate în copertă cu agrafe), acestea fiind încorporate în copertă de hârtie sau carton. Cartea predestinată pentru copii, în această perioadă, se caracterizează printr-un număr limitat de imagini inserate în interiorul cărții. În perioada expusă analizei se atestă o tratare cromatică limitată a copertei (coperta I și IV). Interiorul cărții, de regulă, este monocrom, decorat fiind cu ilustrații în care se utilizează în calitate de mijloc de expresie plastic linia. În unele cazuri, imaginea este tratată în semitonuri, în altele – în calitate

Ediția	Locul editării	Anul editării
Povestea „Juncan Năzdrăvan”	Balta	1926
Povestea „Capra îndrăzneată”	Balta	1927
E. Copîlova „În pădure primăvara”	Balta	1929
N. Beleacov „Mânzocul”	Balta	1929
A. Neverov „Scârba amară”	Tiraspol	1930
B. Evgheniev „La fuga cu laptele”	Tiraspol	1930
Mnuho Bruc „Treisprezece ai noștri”	Tiraspol	1931
P. Dorohov „Fugirea”	Tiraspol	1931
A. Golovco „Tovarășii”	Tiraspol	1932
Ion Canna „La medeanul copiilor”	Tiraspol	1934
Arcadi Gaidar „Povestea despre secretul militar, despre copilaș-drăgălaș și despre cuvântul lui puternic”	Tiraspol	1934
I. Calnițchi „O întâmplare pe insula Novaia Zemlea”	Tiraspol	1935
Andrei Golovco „Basmaua roșie”	Tiraspol	1935
Lev Cassil „Ghețoiul”	Tiraspol	1935
R. Kipling „Richi-Tichi-Tavi”	Tiraspol	1935
S. Lehtir „I mai”	Tiraspol	1935
Lev Tolstoi „Cei trei urși”	Tiraspol	1936
A. Neverov „Micile povestiri”	Tiraspol	1936
V. Valde „Zastava lui Pavlic Semionov”	Tiraspol	1939
J. London „Legenda despre Kish”	Tiraspol	1939
L. Tolstoi „Filipoc”	Tiraspol	1939
Poveste arabă „Aladin și lampa fărâncătoare”	Tiraspol	1939
Hans Christian Andersen „Culegere de povești”	Tiraspol	1940
E. Vereiskaia „Tanea revoluționară”	Chișinău	1945
V. Garșin „Semnalul”	Chișinău	1946
V. Kaverin „Doi capitani”	Chișinău	1948

Cărți pentru copii editate de Editura de Stat a Moldovei incluse în studiu

de decor sunt utilizate inițialele tratate decorativ. Acest fapt este condiționat, după părerea noastră, cel mai probabil de starea tehnică a industriei poligrafice la acel moment și de complexitatea tehnologică de combinare în pagină a ilustrațiilor cu textul (tipar înalt). De aceea ilustrațiile sunt machetate fie pe planșe aparte, ca în „Capra îndrăzneată”, fie pe aceeași coală de tipar, însă pe pagini separate, ca în cărțile: „Richi-Tichi-Tavi”, „Scârba amară”, „Fugirea”, „Legenda despre Kish”, „1 mai”, „Povestea despre secretul militar, despre copilaș-dragălaș și despre cuvântul lui puternic”, „Aladin și lampa fărâncătoare” etc.

În cartea „Juncan Năzdrăvan” (Editura de Stat a Moldovei, Balta, 1926), coperta I a cărții încorporează o imagine realizată prin intermediul tiparului în linogravură, utilizându-se trei culori: roșu, verde și albastru. Fiind ilustrată de plasticianul S. Bigos și având în calitate de motiv plastic un subiect tradițional din viața cotidiană a oamenilor de la sat, ilustrațiile acesteia pun în valoare expresia interferențelor dintre linie în calitate de constituantă a formelor obiectuale și a petei mari tonale. În copertă se utilizează caractere din registrul mai multor garnituri. Pagina de titlu la fel întregeste diferite caractere ce diferă după dimensiuni și ca intensitate. Suplimentar acestea sunt tratate decorativ utilizându-se expresia plastică a liniei.

Coperta a IV-a întregeste în sine o secvență a peisajului din lumea reală, înserată într-o formă geometrică strictă și realizată plastic în aceeași tehnică a linogravurii color.

Cât privește interiorul cărții, din punct de vedere artistic, contează faptul utilizării la fiecare început de text a modului de tratare plastică a literei inițiale. Ilustrațiile în această carte joacă un rol mai mult estetic-decorativ, decât cognitiv sau educativ.

Imaginile cărții „Capra îndrăzneată” (1927) reprezintă o sinteză a unor benzi desenate, în consecința cărui fapt din punct de vedere plastic cartea se prezintă în calitate de sistem combinatoriu al unei povești în imagini. Imaginile sunt grupate câte două pe file separate (planșe), cât și pe coperta I și III. Textul este imprimat pe pagini separate (pe hârtie de calitate mai joasă). Acest principiu constructiv repetă tradiția incunabilelor (primelor cărți tipărite), unde textul se imprima de pe o placă din lemn, iar ilustrațiile – de pe alta.

Imaginile la această carte sunt realizate prin intermediul tiparului în linogravură, utilizându-se trei culori: roșu, verde și albastru. Primele patru

imagini înfățișează un subiect tradițional din viața cotidiană a oamenilor de la sat, iar următoarele două sunt mai mult decorative, fără a sugera vreo acțiune, ca mai apoi în următoarele patru imagini să se revină la narațiune. Și în această carte se atestă același principiu, menționat de către noi anterior, de tratare plastică a imaginii prin intermediul petei mari tonale locale și a liniei. În soluționarea estetică a cărții, pe lângă ilustrații merită de menționat tratarea artistică a literei inițiale și utilizarea unui semn grafic la sfârșitul poveștii.

Este semnificativ faptul că în ilustrațiile acestei cărți se utilizează efectul expresiv al linogravurii color. Plasticianul folosește major interferențele liniei de contur, prin intermediul căreia se realizează forma obiectuală și se atinge expresia petei de culoare. În aceste ilustrații, artistul se limitează la trei culori pure – albastru, roșu și verde, ce nu se suprapun, fapt ce favorizează atingerea unui anumit grad de armonie a întregii ediții. Conchidem că ilustrațiile analizate îndeplinesc în carte atât funcție estetic-decorativă, cât și cognitivă, întrucât reprezintă obiectele lumii reale într-o formă ușor de recunoscut.

În contextul evoluției ilustrației de carte din perioada dată se prezintă original realizarea plastică a copertei și a ilustrațiilor la cartea „Mânzocul” de N. Beleacov, editată în anul 1929 (Editura de Stat a Moldovei, Balta). Coperta este realizată în două culori, în negru – o parte din text și din decor, și în verde – imaginea personajului principal, a unei părți de text și a unor elemente decorative, în consecință realizarea plastică a cărții reflectă metodologia de atingere a unor expresii plastice originale prin intermediul registrului minim de mijloace tonale și coloristice. Un rol important în expresia generală a copertei îl are caracterul de realizare compozițională a acesteia bazat pe tradiția avangardelor constructiviste din anii '20 ai secolului al XX-lea.

Cât privește imaginile din text, acestea sunt realizate într-o singură culoare (neagră), de aceeași culoare cu textul, și sunt inserate în text (machetare de tip deschis). Acestea ilustrează conținutul textului și concomitent diversifică expresia acestuia. Forma obiectelor, fiind bazată pe tangibil, este realizată plastic tridimensional cu predominarea efectului grafic liniar, specific genului de ilustrații de carte din acele timpuri. În pagină, imaginile sunt compuse în mod diferit. Acestea, interacționând cu blocurile de text, formează un tot întreg.

Cât privește tehnologia de reproducere, menționăm că aceasta corespunde principiilor tiparului înalt, fiind realizat de pe forme ce combină clișeele liniare cu elementele culese. Această metodă se confruntă cu problema de reglare a presiunii în procesul de imprimare, ceea ce se rezolvă prin separarea formelor de tipar predestinate imprimării textuale de clișeele pentru imagini. În acest caz, imprimarea fiecărei fețe a colii de hârtie are loc în două lansări.

Un principiu original de realizare estetică a imaginii este utilizat de către plasticianul S. Goldman în cartea „La medeanul copiilor” de Ion Canna (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1934). Acesta machetează cartea prin utilizarea excesivă a colajului unor imagini fotografice și a unor subiecte realizate în tuș cu penița. În imaginile acestei ediții, textul se include în pata tonală ce este integrată în structura compozițională a paginii. În acest context, atât desenele, cât și fotografiile, vin să completeze la nivel de imagine textul, dar, concomitent, să reflecte apoteoza socială caracteristică acelor timpuri. În această carte se evidențiază caracterul educativ și cognitiv al ilustrațiilor.

Tehnologic, ediția a fost realizată prin intermediul a trei lansări ale colii de hârtie în mașina de tipar. Prima lansare producea reproducerea imaginilor fotografice de pe clișee rasterizate, apoi se efectua reproducerea petelor locale cu cerneală cafenie și, în sfârșit, se efectua imprimarea textului și imaginilor grafice de pe clișee liniare.

Cartea lui Arcadi Gaidar „Povestea despre secretul militar, despre copilăș-drăgălaș și despre cuvântul lui puternic” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1934) este ilustrată prin utilizarea eficientă a tradiției imaginilor folclorice ruse tip „lubok”, în care elementul grotesc al personajelor negative este evidențiat. Concomitent, unele imagini conțin elemente de hiperbolizare a eroilor, creând expresii consistente ale unor spații de basm. Această abordare a fost orientată să contribuie la evidențierea funcției educative a ilustrațiilor.

Forma este tratată prin intermediul liniei, unde culorii i se atribuie funcția de „împlinire” prin intermediul petelor mari a unor porțiuni de spațiu. Acest procedeu artistic contribuie la atingerea unei stări specifice a spațiului imaginii. Subiectele ilustrațiilor, adesea fiind constituite din multiple figuri ce generează mai multe linii subiectuale, reprezintă informații complexe ce reflectă mesajul textului literar. Din punct de vedere al realizării tehnologice, această ediție este complexă. Imagi-

nile au fost reproduse de pe clișee liniare, folosindu-se cinci cerneluri cu suprapunerea parțială a culorilor pe coli de tipar. Cerneala neagră a fost depusă la ultima lansare, cu tipărire concomitentă a textului prin metoda tiparului înalt.

Cartea „Povestea despre secretul militar, despre copilăș-drăgălaș și despre cuvântul lui puternic” este deosebită de celelalte cărți din acea perioadă atât prin proporțiile formatului, acesta fiind de 70×100 1/8, cât și din aspect constructiv – scoarța fiind acoperită integral cu hârtie imprimată la fel în 5 culori ca și blocul. De asemenea, se poate menționa faptul că și forțașurile sunt imprimate.

Continuă tradiția deja menționată mai sus a lubok-ului și povestea „Cei trei urși” de Lev Tolstoi (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1936). Structural cartea cuprinde imagini imprimate pe copertă, imagini din interiorul cărții – fiecare fiind imprimată pe o pagină separată, și două imagini de tip vignetă inserate tipografic la începutul și la sfârșitul poveștii. Caracteristic pentru ediția dată este faptul că imaginile ocupă toate 4 fețe ale copertei. Coperta I include următoarele elemente: numele autorului, denumirea ediției, reproduse cu litere desenate, și o compoziție înfățișând cele trei personaje ale poveștii, toate înscrise într-un cadru delimitat prin linie ondulată. Reprezentarea urșilor suferă metamorfoze, fiind transferate semantic din grupa reprezentărilor zoomorfe în grupa reprezentărilor combinate cu trăsături ale celor antropomorfe, fiind în consecință „umanizate”.

Ilustrațiile din interiorul cărții sunt amplasate pe pagini aparte, ocupând toată suprafața, cu ieșire la tăietură. Fiind predestinate copiilor de vârstă preșcolară, imaginile din această carte îndeplinesc atât funcții cognitive, cât și educative. Acestea se ating prin reprezentarea metaforică a personajelor.

Paleta cromatică utilizată în procesul de realizare a ilustrațiilor este una sumbră, cu unele accente strălucitoare. Vinietele de la începutul și sfârșitul poveștii sunt monocrome.

Importantă pentru imagine este utilizarea contrastului de proporții a figurii fetei cu imaginea pădurii seculare, cât și utilizarea în cadrul gamei coloristice monocrome a contrastului de culoare roșie a rochiței fetei. Plasticianul utilizează pe larg contrastul de proporții în toate imaginile. Grație reprezentării austere a obiectelor și a arborilor, artistului îi reușește atingerea și a unui contrast în mesajul imaginii. Cât privește aspectul tehnologic, cartea este reprodusă cu cinci cerneluri de pe clișee liniare, cu suprapunere parțială.

Ilustrațiile la „Micile povestiri” de A. Neverov (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1936) realizate de către A. Paramonov reflectă opțiunile plasticianului îndreptate spre amplificarea expresiei plastice și informative a ilustrației de carte. Începând cu pagina de titlu, artistul include o imagine semnificativă prin expresie plastică și mesaj. Sunt importante atât modalitățile de operare cu linia și pata tonală, cât și de tratare a luminii și a umbrei. Prin aceasta se atinge un grad înalt de coeziune între semantica imaginii și mesajul textelor povestirilor încorporate în carte.

Un rol important în realizarea ilustrațiilor de pe filele cărții îl joacă subiectul imaginii, starea psihologică a personajelor, ambianța spațială, caracterul descriptiv al obiectelor incluse în compoziție și al costumelor personajelor. Modalitatea de operare cu linia în calitate de mijloc de expresie plastică și de realizare a „texturii” spațiului plastic facilitează realizarea aspectelor cognitive și educative ale cărții. Imaginilor în acest context le revine un loc distinct și important.

Ilustrațiile din interiorul cărții sunt de două tipuri atât din punct de vedere al proporțiilor, cât și al modalității de machetare: ilustrații de format identic cu formatul paginii de zaț și ilustrații cu înălțimea egală cu 1/3 din înălțimea paginii, plasate înaintea fiecărei povestiri. Toate ilustrațiile sunt realizate monocrom, cu predominarea efectului grafic linear de pe clișeele liniare de tipar înalt.

În cartea „În pădure primăvara” de E. Copîlova (Editura de Stat a Moldovei, Balta, 1929), realizarea plastică a copertei este limitată la expresia generată de inscripție și o mică secvență de peisaj prin intermediul căreia se reprezintă esența discursului literar. Fiind o carte în care se descrie legăturile omului, mai exact a copiilor cu natura, ilustrațiile la aceasta pun în valoare lumea înconjurătoare, accentul fiind pus pe imaginea lumii vegetale și a celei animale. Spațiul înconjurător este poetizat grație caracterului de tratare artistică a formei. Plasticianul utilizează vast expresia culorii negre și a peniței în calitate de mijloc tehnic de reprezentare a lumii înconjurătoare. Și în această carte caracterul de soluționare compozițională și plastică a ilustrațiilor înlesnesc realizarea funcțiilor cognitive și educative ale ediției.

Modalitățile de amplasare a ilustrațiilor pe pagină au ca scop încadrarea în tipul deschis de machetare, adică blocurile de text se apropie de imagine numai dintr-o parte sau din două părți ale acestora. Spațiul imaginii trece fluent în spațiul

paginii, formând o compoziție integrală. Luând în considerare modalitatea de amplasare a imaginilor în câmpul paginii, procesul de imprimare a fost îndeplinit în două lansări: prima – imprimarea textului de pe forme culese din litere, astfel ca să rămână spațiul liber pentru imagini; a doua – imprimarea imaginilor în locuri libere de pe clișee liniare.

În cartea „Scârba amară” de A. Neverov (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol [Тиришполя], 1930), coperta este realizată monocrom, acordându-se o atenție sporită reprezentării formei personajelor – părți componente ale compoziției. Un rol important îi revine limbajului plastic unde, prin intermediul punctului și a petei în calitate de mijloace esențiale de expresie, se identifică caracterul spațial al lumii reprezentate. Forma personajelor, obiectele și spațiul tridimensional al imaginilor sunt tratate în aceeași cheie stilistică. Fiecare ilustrație este inclusă într-un cadru, astfel se creează o „fereastră” prin care cititorul pătrunde în spațiul reprezentat. Imaginile sunt machetate pe pagini separate în imediata apropiere de text, acolo unde se descrie evenimentul ilustrat, și prin aceasta se optimizează rolul informativ al acestora. Caracterul educativ al imaginilor se atinge prin reprezentarea expresivă a personajelor, a acțiunilor tipice caracteristice acestora.

În cartea „La fuga cu laptele” de B. Evgheniev (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol [Тиришполя], 1930), plasticianul utilizează expresia linogravurii color, doar în soluționarea grafică a copertei, pe când imaginile sunt realizate monocrom prin culoare neagră. Acestea, fiind inserate în text, sunt chemate să ilustreze secvențe ale textului literar. În realizarea plastică a figurativului acestor ilustrații, artistul utilizează linia și pata tonală în calitate de mijloace principale de expresie. În copertă, narațiunea subiectuală îndeplinește la rândul său funcții semantice importante. Concomitent, imaginea subiectului, prin modalitatea de realizare plastică, se corelează sintetic cu caracterele cu care este culeasă denumirea cărții.

Compoziția copertei, fiind realizată în două culori – roșu-cărămiziu și albastru – este dinamică, întregind imaginile personajelor, elementele de titlu formate din litere desenate și unele elemente decorative. Când privește imaginile din interior, acestea sunt realizate monocrom, de aceeași culoare cu textul și sunt inserate în text. Acestea ilustrează conținutul literar și concomitent diversifică coordonatele informative ale acestuia. Forma obiectelor, fiind bazată pe reperele tangi-

bilului, este realizată plastic prin intermediul petei și al liniei, accentuându-se prin aceasta expresia planimetrică a paginii. Modalitatea de machetare a ilustrațiilor este de tip deschis, fiind caracteristică particularităților tehnologice de reproducere a imaginilor în perioada respectivă.

În cartea „13 ai noștri” de M. Bruc (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1931 [Едитура статники а Молдовий, Тиришполя]), coperta se realizează în două culori – violet și ocru, iar culorile alb și negru îndeplinesc funcții plastice intermediare. În această ediție, o importanță deosebită o are caracterul compozițional al realizării planului și al spațiului. Prin intermediul acestora se ating expresii dinamice fără a se exclude expresiile unor secvențe fragmentare ale motivului și concomitent se asigură un efect dinamic al întregii imagini. Expresia mișcării este susținută și printr-un șir de ilustrații amplasate în interiorul cărții. Acest principiu structural facilitează elucidarea esenței mesajului generat de materialul literar.

Cartea se deosebește prin două modalități de machetare a ilustrațiilor: imagini îngropate în text și imagini ce predomină spațiul paginii. În consecință, blocurile de text se aranjează în locuri libere în jurul clișeului.

Cartea lui P. Dorohov „Fugirea” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1931 [Едитура статники а Молдовий, Тиришполя]), la fel continuă principiile de organizare dinamică a mesajelor purtate de subiect, atât prin realizarea distinctă a compoziției copertei, cât și a unor repartiții compoziționale a figurativului în format. Structura compozițională a acesteia întregește câteva linii dinamice. Prin intermediul acestora se pun în valoare energiile diagonalei descendente. În cadrul acestei diagonale se înscrie imaginea subiectului central. Acesta contrastează cu expresia verticalei și a orizontalei, în cadrul căreia se înscriu imaginile secvențelor auxiliare – imaginile subiectuale sau elementele de text. ÎNSEȘI imaginile în blocul cărții reprezintă subiecte cotidiene ce ilustrează conținutul operii. Acestea, fiind tratate tradițional în conformitate cu condițiile tehnice de reproducere caracteristice vremii, pun în valoare linia și pata care delimitează forma figurativului și a spațiului.

În cartea „Tovarășii” (A. Golovco, Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1932 [Едитура статники а Молдовий, Тиришполя]), la fel ca și în multe alte cărți din acele timpuri, pe copertă se utilizează o ilustrație realizată în culorile negru-alb în tehnica linogravurii monocrome și a ele-

mentelor de text, reflectându-se denumirea cărții, autorul și editura.

Ilustrațiile sunt de câteva tipuri: una mică care încorporează inițiala; celelalte, de diferite dimensiuni și configurații, sunt îngropate în text. Caracterul de interacțiune a albului cu culoarea neagră în procesul de „formalizare” a figurativului influențează asupra creării unor expresii dramatice și totodată apăsătoare ale imaginilor.

Cartea lui Andrei Golovco „Basmaua roșie” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1935) este semnificativă prin utilizarea unui forțaș realizat decorativ. În acesta sunt unite imagini ce reprezintă secvențe din lumea înconjurătoare cu elemente decorative supuse unei structurări ritmice raportuale. Scoarța, din punct de vedere cromatic, este reținută și tratată prin intermediul culorii roșii în denumire și a culorii negre în imagini, în numele autorului și denumirea editurii.

Ilustrațiile din carte sunt de două tipuri: unele mai mici, ce încorporează inițialele, unele – ocupă toată pagina, iar altele sunt inserate în text. Toate sunt realizate în tehnica linogravurii, reprezintă secvențe narative ce ilustrează textul literar. Forma realizării figurativului și a spațiului reflectă date ale lumii tangibile. Cartea este deosebită prin modalitatea de legare în scoarță acoperită cu pânză și imprimată de pe clișee de tipar înalt cu două cerneleuri – roșie și neagră.

De asemenea este necesar de menționat tipul de machetare a paginilor de început de capitol. Titlul capitolului este imprimat cu aceeași culoare roșie ca și scoarța, accentuându-se denumirea. La începutul textului este inserată o imagine mică ce încorporează inițiala.

În cartea „Ghețoiul” de Lev Cassil (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1935), ilustrațiile realizate de A. Șcerbacov sunt inserate în text reprezentând subiecte ce îl ilustrează și sunt realizate plastic prin intermediul liniei și al petei. Plasticianul oferă posibilitatea albului foi să „respire”, creând o armonie distinctă cu expresia elementelor textuale. Coperta, fiind realizată în acuarelă și creion colorat, se limitează la două culori: roșu și albastru, unde albul și negrul servesc ca tonalități și valori cromatice intermediare.

În cartea „O întâmplare pe insula Novaia Zemlea” de I. Calnițchi (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol – Balta, 1935) este ilustrată numai coperta, utilizându-se tiparul linografic al imaginii. Aceasta include sintetic atât tratarea armonioasă a formei personajelor subiectului, cât și subordona-

rea elementelor de text unei stilistici integratorii. La fel, din punct de vedere cromatic, este utilizat un număr limitat de culori: gri, albastru și cafeniu, fapt ce oferă imaginii un grad sporit de austeritate.

Coperta cărții lui R. Kipling „Richi-Tichi-Tavi” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1935) este și aceasta realizată monocrom. Expresia generală este asigurată de relațiile cromatice ale fundalului copertei și culoarea elementelor compoziției. Un rol important în expresia generală a imaginii îi revine contrastelor de textură și contrastelor de proporții. Linia, chemată să „coaguleze” forma, constituie baza imaginii și acesteia îi revin funcții majore. Ilustrațiile din interiorul cărții la fel continuă această idee de utilizare a contrastelor de textură, dar concomitent contribuie la poetizarea lumii vegetale și animale reprezentate în imagini. Modalitatea de machetare a ilustrațiilor în această carte este de tip deschis, fiecare fiind amplasată pe o pagină.

În cartea lui S. Lehtir „I mai” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1935), artistul utilizează vast reprezentarea unor subiecte din viața cotidiană a copiilor, realizând imaginile cu o deosebită atenție, relevându-se legăturile personajelor în cadrul subiectului și favorizându-se prin aceasta alura semantică generală. Ilustrațiile sunt realizate în acuarelă. Prin intermediul acestei tehnici artistul evidențiază particularitățile cromatice ale componentelor imaginii, ale vestimentației, și ale tenetii pielii copiilor, creând o ambianță cromatică optimistă. O importanță mare în expresia generală a imaginilor o au contrastele culorilor roșu, verde, albastru, galben, care asigură expresii vitale întregerii imaginii.

Cartea este originală prin formatul ei neobișnuit – cel orizontal. Versurile sunt culese pe o pagină în două coloane, iar imaginea ocupă toată suprafața paginii opuse cu ieșire la tăietură. Reproducerea imaginilor a fost realizată de pe clișee liniare cu suprapunerea parțială a culorilor, realizându-se potrivirea exactă.

Cartea „Zastava lui Pavlic Semionov” (V. Valde, Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1939) întregeste același principiu de inserare a imaginilor în text, acestea fiind realizate prin tuș cu penița. Coperta la rândul ei este tratată de plasticianul M. Cucs prin intermediul culorilor ocre și verzui, unde tonalitățile de negru-cafeniu și alb contribuie la atingerea unei expresii spațiale în planul de culoare bej al copertei.

În carte se aplică modalitatea de machetare a ilustrațiilor de două tipuri: pe pagini aparte –

imagini de format mai mare și machetare deschisă pentru imaginile de proporții mai mici.

În „Legenda despre Kish” de Jack London (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1939), artistul V. Timerev utilizează același principiu de structurare compozițională a copertei, esența căreia o constituie montarea în planul formatului a unui dreptunghi orientat pe verticală, în cadrul căruia se reprezintă o secvență chemată să ilustreze conținutul textului. Ca părți componente ale structurii compoziționale a copertei, alăturat imaginii, se includ elementele de text ale denumirii cărții, ale numelui autorului și ale editurii. La fel ca și în alte cărți predestinate copiilor, pe pagina de titlu se inserează portretul în rondou al autorului. Cât privește ilustrațiile din carte, acestea reprezintă imagini subiectuale tridimensionale, realizate în tuș cu pensula, în urma cărui fapt se atinge o expresie plastică de reprezentare a tangibilului. Acesta este tratat urmărindu-se realizarea optimă a menirii cognitive a ilustrațiilor.

Din aspect tehnologic, imaginile din blocul cărții sunt reproduse cu clișee rasterizate, iar coperta – cu cele liniare.

Cartea „Filipok” de L. Tolstoi (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1939) continuă acea filieră de ilustrație de carte în care se utilizează o imagine generală alăturată denumirii cărții. Aceasta este menită să reprezinte conținutul textului. Important este că în pagina de titlu se utilizează imaginea în rondou a autorului. Ilustrațiile reprezintă imagini ale unor motive cotidiene din lumea reală, realizate în grafit, prin intermediul căruia este reprezentată forma figurativului și a spațiului tridimensional iluzoriu.

Ilustrațiile sunt machetate pe pagini aparte cu rame albe în jurul lor, formând astfel tablouri mici.

Ce ține de aspectul tehnologic, imaginile din blocul cărții sunt reproduse cu clișee rasterizate, iar coperta – cu cele liniare.

O altă carte pentru copii editată în perioada expusă analizei este povestea arabă „Aladin și lampa fărâncătoare” (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1939). Coperta este realizată în culoare, fiind tratată compozițional prin utilizarea a mai multe componente – a denumirii cărții, culese cu caractere de evidențiere, a logotipului, localității și anului editării. Se elucidează și caracterul etno-cultural și semantic al textului, ca fiind poveste arabă. Concomitent, în câmpul copertei se înscrie imaginea realizată în patru culori și a unui subiect ce exprimă esența generală a conținutului poveștii.

Specific pentru această imagine-ilustrație este faptul că ea se reprezintă a fi mai convențională decât ilustrațiile din carte, grație formei componentelor imaginii și a spațiului. Aceasta este realizată prin intermediul unor pete de culoare generalizate, ce constituie culoarea locală a ambianței spațiului în care se petrece acțiunea și, concomitent, îndeplinește funcții de integrare cromatică generală a copertei. Un rol important în expresia plastică a imaginii îl are prelucrarea cu penița prin culoare neagră a formei obiectelor.

Structural, cartea include imagini amplasate pe pagina de titlu, la începutul textului, și trei imagini pe câte o pagină aparte, în care sunt reproduse câteva scene-cheie din povești. Imaginile primare de pe pagina de titlu și de la începutul părții textuale sunt structurate în format după principiul de constituire a vinieta și de corelare a acestora cu textul. Modalitate de structurare a componentelor paginii denotă faptul că, la acea vreme, existau unele probleme de înțelegere a principiilor de corelare a componentelor compoziționale ale paginii. În întregime foaia de titlu conține imagini eterogene și mult prea multe caracteristici dimensionale în elementele de text.

Imaginea de pe prima pagină de text conține motivul unei naturi statice tratate realist. Proporțiile acesteia sunt mărite și întrucâtva la nivel senzorial încurcă textului. În ilustrații, un rol important se acordă realizării tonale prin gradație de nuanțe a formei și spațiului imaginii. Un rol important în această dramaturgie a spațiului și de realizare a formei personajelor îi revine luminii, unde contrastele de clarobscur sunt chemate să reflecte cât mai adecvat lumea înconjurătoare. Ce ține de aspectul tehnologic, imaginile din blocul cărții sunt reproduse cu clișee rasterizate, iar coperta – cu cele liniare. Pe parcursul primilor ani de după cel de-al Doilea Război Mondial, realizarea tehnologică și artistică a cărților pentru copii păstrează aceleași principii.

Soluționarea estetică a scoarței pentru culegerea de povești a lui Hans Christian Andersen (Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1940) se remarcă prin aplicarea materialului țesut de o nuanță caldă, pe care se imprimă o bordura ornamentală liniară ce trece în imaginea unui motiv floral. În interiorul acestei borduri coexistă în armonie imaginea unei statuete în formă de elefant, denumirea cărții, numele autorului, denumirea editurii, amplasate pe un fundal de ocră.

Pe pagina de titlu a acestei cărți sunt reprezentate imagini combinate ale mai multor secvențe din câteva povești. Grație faptului că sunt incluse în același câmp spațial, această imagine integratoare elucidează semantica întregii cărți, creând senzația unui spațiu sintetic ce denotă alura poetică a poveștilor integrate în această culegere.

Ilustrațiile sunt de câteva tipuri: mari – pe toată pagina, și de tip vinieta – la începutul și la sfârșitul poveștilor. Prima poveste începe cu o vinieta cu imaginea unei rândunici în zbor pe fundalul soarelui. Această imagine tratată realist concomitent poartă și un mesaj simbolic vast ce semantic reprezintă avântul spiritului în cunoașterea unor spații luminoase.

Alte ilustrații sunt chemate să reprezinte subiecte ale căror narațiune ține de cotidian fără a face aluzii la semantica simbolică. Unele din imagini, ca de exemplu pentru povestea „Bradul”, reprezintă narațiuni ale căror personaje din diferite povești sunt amplasate concentric în jurul unui centru compozițional ce reprezintă discuția dintre personajul central (însuși autorul) și unul dintre personaje. În carte pot fi întâlnite imagini în care narațiunea se petrece nu numai în peisaj, dar și în interiorul unor spații arhitectonice în care pentru atingerea unei semantici de alură intelectuală și spirituală se utilizează motive ce înfățișează unele obiecte de interior de epocă: piese de mobilier, tablouri, vase ș.a.

Ca mijloc plastic de expresie se utilizează linia și pata, contrastul de lumină și umbră. Un rol important în realizarea ilustrațiilor de pe filele cărții îl joacă subiectul imaginii, ambianța spațială, costumele personajelor și edificii olandeze specifice secolelor XVIII–XIX. Atât imaginile de pe scoarța cărții, cât și cele din interior sunt reproduse de pe clișee liniare într-o culoare.

În soluționarea estetică a scoarței pentru cartea „Doi capitani” de V. Kaverin (Editura de Stat a Moldovei, Chișinău, 1948) se utilizează borduri decorative ce au ca motiv simbolul apei. Merită de menționat soluționarea estetică a paginii de titlu a ediției și a șmuțtitlului pentru fiecare volum. Pagina de titlu la fel întregește în sine alături de denumirea cărții, numele autorului și al editurii, o bordură liniară, în colțurile formatului căreia sunt utilizate imagini ce reprezintă unele secvențe chemate să reprezinte la nivel de imagine-simbol conținutul cărții.

Ilustrațiile din interiorul cărții sunt structurate în cadrul a trei categorii tipologice. Una din

acestea este puțin mai mică decât formatul paginii și reprezintă secvențe din viața reală chemate să illustreze conținutul literar al textului. Acestea sunt realizate în grafit moale, ce creează senzația unui spațiu liric și romantic.

Al doilea tip îl constituie imaginile ce reprezintă unele figuri umane amplasate la sfârșitul capitolelor, prin intermediul cărora la nivel de simbol se reprezintă o posibilă continuitate a universului literar. Același principiu de utilizare a unor viniete cu figurație limitată este utilizat și în scoartă, unde sunt amplasate alăturat denumirii cărții imaginile a două figuri ce se află în mișcare și se îndreaptă în adâncul spațiului tridimensional, simbolizând aspirațiile omului spre cunoaștere și lumină.

Al treilea tip de ilustrații este reprezentat de către vinietele de la începutul capitolelor, prin intermediul cărora se efectuează o reprezentare descriptivă a esențelor elucidate în text.

Pe coperta cărții „Semnalul” de V. Garșin (Editura de Stat a Moldovei, Chișinău, 1946) se utilizează o imagine realizată în linogravură color. Chintesența acesteia este subiectul realizat în conformitate cu formele tangibilului. Ca element principal este faptul că în calitate de componentă a acestei imagini se includ elementele textuale ale denumirii cărții. Cuvântul „semnalul” este realizat prin intermediul culorii roșii care are rezonanță cromatică în drapelul roșu ce simbolizează avertizarea. Semnificativ este faptul că această imagine este realizată în urma utilizării a două matrice în procesul de tipărire a estampe. Plasticianul utilizează maiestuos linia și pata în calitate de mijloace esențiale de constituire a imaginii.

Ediția este limitată în imagini, acestea fiind reprezentate prin intermediul a două ilustrații in-

cluse în text și a câtorva ce reprezintă spațiul real în literele de titlu.

În soluționarea estetică a cărților pentru copii din primele decenii de la fondarea Editurii de Stat a Moldovei, ca mijloc principal de expresie plastică a servit linia. Soluționarea cromatică a copertelor a fost limitată după numărul de culori utilizate (2-3). Acestea nu se suprapun în procesul de reproducere sau se suprapun numai parțial. Cărțile pentru copii din perioada analizată se caracterizează în general prin soluționări monocrome ale blocului de carte și coloră a copertei. Ca excepție sunt cărțile „1 mai” și „Povestea despre secretul militar, despre copilaș-drăgălaș și despre cuvântul lui puternic” realizate cu ilustrații și coperte în 5-6 culori.

Soluționarea constructivă a cărților pentru copii este condiționată de volumul redus al acestora și reprezintă fascicule intercalate și fixate în copertă cu agrafe. Coperta fiind realizată din aceeași hârtie ca și blocul sau din carton subțire. O construcție deosebită are cartea „Capra îndrăzneță”. Aceasta este realizată la nivel macrostructural din trei elemente: copertă, pagini de text și planșe colorate (imprimate, ca și coperta, pe hârtie de calitate mai înaltă decât textul).

Cărțile cu un volum și format mai mare, ca de exemplu „Basmaua roșie”, „Povestea despre secretul militar, despre copilaș-drăgălaș și despre cuvântul lui puternic”, „Povești” de Hans Christian Andersen sau „Doi capitani” de V. Caverin, sunt legate în scoarțe acoperite cu hârtie imprimată sau cu pânză.

Din punct de vedere tehnic, se atestă imprimarea de pe clișee liniare până în anul 1939, când apar cărți cu ilustrații (tot monocrome) realizate de pe clișee rasterizate.

Referințe bibliografice și note

¹ Editura de Stat, înființată în 1925 la Balta, apoi transferată în 1929 la Tiraspol, din 1940 – la Chișinău, poartă denumirea din 1959, februarie, „Cartea Moldovenească” (creată pe baza Editurii de Stat a Moldovei și Editurii „Școala Sovietică”), iar din 1990 – „Universitas”.

În 1996, fiind comasată cu Editura „Lumina”, formează Editura „Vasile Coroban”. Tot din 1996 se numește Editura „Cartea Moldovei”. În: Mahu R., Melnic L. Hronicul tipografiilor și editurilor din Moldova (1643–2003). Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău, 2005, p. 55-93.